

JULKAISTU NUMEROSSA [4/2020](#)
LÄÄKEHOITOJEN ARVIOINTI

Apteekkipalveluita tutkittu Suomessa paljon ja monipuolisesti

Maarit Dimitrow, Marja Airaksinen, Katri Hämeen-Anttila / Kirjoitettu 10.11.2020 / Julkaistu 4.12.2020

Lääkkeisiin liittyvä neuvonta ja ohjaus on ollut tutkituin teema suomalaisissa apteekkipalveluissa viimeisen 10 vuoden aikana. Yhä enemmän on ryhdytty tutkimaan myös apteekkipalvelujen strategista kehittämistä ja johtamista.

Osana käynnissä olevaa [Kelan, Fimean, Helsingin yliopiston ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen yhteishanketta](#) selvitetään hintakilpailun aktivointia (vastuutahona Kela) sekä lääkkeiden käyttäjien odotuksia apteekkitoiminnalle (vastuutahona Fimea)

Fimean johtama apteekkipalveluihin liittyvä osahanke koostuu kahdesta selvityksestä. Näistä toisessa selvitetään väestökyselyn avulla kansalaisten näkemyksiä apteekkien tehtävien ja toiminnan kehittämistarpeista osana uudistuvaa sosiaali- ja terveystieteiden palvelujärjestelmää. Toisessa puolestaan tuotetaan järjestelmälliseen kirjallisuushakuun perustuva katsaus suomalaiseen apteekkipalveluun liittyvästä vertaisarvioidusta tutkimustiedosta viimeisen 10 vuoden ajalta. Tässä artikkelissa kuvataan kirjallisuushaun alustavia tuloksia.

Miten kirjallisuushaku toteutettiin ja tutkitut palvelut tunnistettiin?

Katsausta varten tehtiin järjestelmällinen kirjallisuushaku Medic, Melinda, Medline (Ovid), Scopus, Web of Science, Cinahl (EBSCO) ja Business Source Elite -tietokannoista ajalta 1.1.2010–9.6.2020. Katsaukseen sisällytettiin vertaisarvioidut suomen- ja englanninkieliset järjestelmälliset kirjallisuuskatsaukset, alkuperäisartikkelit riippumatta tutkimusmenetelmästä sekä väitöskirjat.

Katsaukseen mukaan otettavan tutkimuksen tuli kuvata suomalaisissa apteekeissa tarjottavaa palvelua tai muuta rationaalista lääkkeiden käyttöä tukevaa toimintaa. Mukaan ei otettu muiden terveydenhuollon yksiköiden lääkehoitoihin liittyviä palveluja, muualla kuin Suomessa tehtyjä tutkimuksia eikä vertaisarvioimattomia julkaisuja.

Kirjallisuushaku tuotti 649 artikkelia, joista katsaukseen valikoitui 74 artikkelia. Näiden lisäksi mukaan otettiin kahdeksan haun ulkopuolelle jäänyttä artikkelia eli katsaukseen sisällytettiin yhteensä 82 artikkelia. Nämä luokiteltiin tutkitun palvelun perusteella ja verrattiin lääkelaissa (395/1987) määriteltyihin apteekin tehtäviin.

Apteekkipalvelututkimuksissa tunnistettiin yhdeksän pääteemaa

Suomalaisista apteekkipalvelututkimuksista löytyi yhdeksän pääteemaa (kuvio 1, taulukko 1). Valtaosa tutkimuksista liittyi apteekkien lakisääteisiin tehtäviin (taulukko 1).

[Taulukko 1 saavutettavassa muodossa](#) (pdf).

Taulukko 1. Apteekkipalveluiden tutkimusteemat niiden sisältämien tutkimusten lukumäärän mukaan. Sama tutkimus saattaa sisältää useamman tutkimustavoitteen, jonka vuoksi se voi olla luokiteltuna useamman teeman alle.

Tutkimusteema, teemaan sisältyneiden tutkimusten lukumäärä*	Tutkitut aiheet	Laki (mikäli teema liittyy apteekkien lakisääteiseen tehtävään)
Lääkkeisiin liittyvä neuvonta ja ohjaus oikeaan ja turvalliseen lääkkeen käyttöön (36 tutkimusta)	Lääkeneuvonta apteekissa, apteekin ammattilaisten lääkeosaaminen, tiedontarpeet ja -lähteet, lääkeinformaatio-ohjauksen vaikutus lääkeneuvontaan. Lääkkeiden käyttäjien tiedontarpeet ja -lähteet, lääkeneuvonnan ja lääkkeisiin liittyvän ohjauksen vaikutus potilaisiin	Läkelaki 395/1987, 57 §
Apteekkipalvelujen strateginen kehittäminen ja johtaminen (14 tutkimusta)	Apteekit osana sosiaali- ja terveyspalveluita, apteekkijärjestelmän muutosten vaikutus apteekin toimintaan	Läkelaki 395/1987 43§
Lääkkeisiin liittyvä palvelutoiminta (12 tutkimusta)	Lääkehoitojen eritasoiset arviointipalvelut, koneellinen annosjakelu, apteekin ja lääkärin välinen yhteistyö, apteekin rooli lääkehoitoihin sitoutumisen tukemisessa	Läkelaki 395/1987, 38 §
Suorakorvausjärjestelmän toteuttaminen (11 tutkimusta)	Hintaneuvonta Lääkevaihto Suorakorvausmenettely	Sairausvakuutuslaki 1224/2004 Läkelaki 395/1987 57 §, 57b §, 57 c§
Sähköinen lääkemääräys (10 tutkimusta)	Sähköisen lääkemääräyksen vaikutus apteekin toimintaan,	Laki sähköisestä lääkemääräyksestä

	asiakkaiden kokemuksia sähköisestä lääkemääräyksestä, rajat ylittävä sähköinen lääkemääräys	61/2007
Muu terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen ja sairauksien ehkäisyyn liittyvä palvelutoiminta (6 tutkimusta)	Apteekkien kansanterveys- ja toimenpideohjelmat, apteekit väestön lääkkeiden terveydenlukutaidon edistäjänä	Läkelaki 395/1987, 58a §
Lääkkeiden saatavuus (2 tutkimusta)	Lääkkeiden saatavuusongelmat, varastopuutokset	Läkelaki 395/1987, 55 §
PKV-lääkkeiden ja huumausaineiksi luokiteltujen lääkkeiden toimittaminen apteekkisopimuksella (2 tutkimusta)	Opioidikorvaushoidon toimittaminen apteekista	Läkelaki 395/1987, 55b §
Apteekkien turvallisuuskulttuuri (2 tutkimusta)	Turvallisuuskulttuuri suomalaisissa apteekeissa, itsearviointimittaristo sisäisen lääkitysturvallisuuden arviointiin	

*Tutkimusten lukumäärät ovat suuntaa antavia ja tarkentuvat analyysin edetessä. Katsaukseen sisällytettyjen tutkimusten kokonaismäärä 82.

Kuvio 1. Tutkimusteemat luokiteltuna niiden sisältämien tutkimusten lukumäärän perusteella*

Lääkkeisiin liittyvä neuvonta ja ohjaus oikeaan ja turvalliseen lääkkeen käyttöön

Apteekkipalvelujen strateginen kehittäminen ja johtaminen

Lääkkeisiin liittyvä palvelutoiminta

Suorakorvausjärjestelmän toteuttaminen

Sähköinen lääkemääräys

Muu terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen ja sairauksien ehkäisyyn liittyvä palvelutoiminta

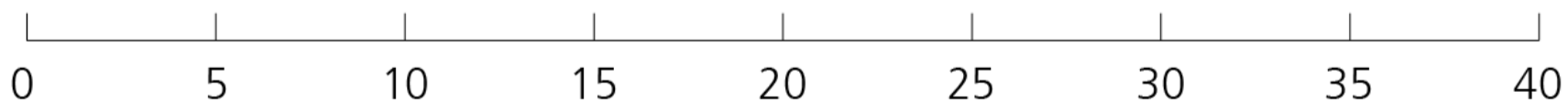
Lääkkeiden saatavuus

Pkv-lääkkeiden ja huumausaineiksi luokiteltujen lääkkeiden toimittaminen apteekkisopimuksell

Apteekkien turvallisuuskulttuuri

Tutkimusten lukumäärä (n)

* Tutkimusten lukumäärät ovat suuntaa antavia ja tarkentuvat analyysin edetessä. Katsaukseen sisällytettyjen tutkimusten kokonaismäärä 82.

Lääkkeisiin liittyvä neuvonta ja ohjaus selkeästi tutkituin apteekin palvelu

Ylivoimaisesti tutkituin apteekin palvelu oli lääkkeisiin liittyvä neuvonta lääkkeiden oikeaan ja turvalliseen käyttöön ohjaamiseksi, mikä kuuluu apteekkien lakisääteisiin tehtäviin (kuvio 1, taulukko 1). Aihetta on tutkittu monipuolisesti eri näkökulmista (taulukko 1). Tutkimukset kartoittavat muun muassa apteekissa annattavaa lääkeneuvontaa, farmaseuttien ja proviisoreiden lääkeosaamista, lääketiedon tarpeita ja lähteitä. Neuvontaa on tutkittu sisällön, toteutumisen, käytänteiden ja asiakkaiden tarpeiden näkökulmista. Tutkimukset ovat pääosin keskittyneet pitkäaikaissairaiden lääkehoitoihin liittyvään neuvontaan, itsehoitolääkkeisiin liittyviä tutkimuksia löytyi ainoastaan muutamia. Tutkimuksia apteekissa annetun neuvonnan ja tuen vaikuttavuudesta löytyi ainoastaan yksi. Lääkkeiden käyttäjien tiedontarpeita ja apteekkien merkitystä lääketiedon lähteenä sen sijaan on kartoitettu useissa tutkimuksissa.

Lääkehoitojen toteutukseen liittyvää muuta palvelutoimintaa on myös tutkittu laajasti (kuvio 1, taulukko 1). Tutkimuksissa on muun muassa selvitetty apteekin ammatillisten palveluiden, kuten moniammatillisesti toteutettujen lääkehoitojen arviointipalveluiden ja koneellisen annosjakelun sekä muuhun sote-yhteistyöhön perustuvien palveluiden merkitystä lääkehoitoihin liittyvien ongelmien tunnistamisessa.

Tutkimus apteekkipalveluiden strategisesta kehittämisestä lisääntynyt

Apteekkipalvelujen strategiseen kehittämiseen ja johtamiseen liittyviä tutkimuksia löytyi useita. Monet niistä oli julkaistu aivan viime vuosina. Tutkimuksissa selvitetään apteekin farmaseuttisen asiantuntijuuden laajempaa hyödyntämistä osana moniammatillisia ja organisaatioiden välisiä yhteistyömalleja sekä apteekkitoiminnan suunnitelmallista kehittämistä. Aihetta on tutkittu apteekkareiden, apteekkien farmaseuttien ja proviisoreiden, potilasjärjestöjen edustajien, pitkäaikaissairaiden, terveydenhuollon ammattilaisten ja terveydenhuollon päättäjien näkökulmista. Aiheen tutkimus näyttäisi lisääntyneen moniammatillisuutta korostavan Lääkepolitiikka 2020 -asiakirjan julkaisemisen (2011) jälkeen.

Päätelmät

Suomalaisissa apteekeissa tarjottavia palveluja on tutkittu paljon ja monipuolisesti. Olemassa olevaa sekä koti- että ulkomaista tutkimustietoa tuleekin aktiivisesti hyödyntää sekä valtakunnallisesti että paikallisesti kehitettäessä apteekkien tehtäviä ja toimintaa osana sosiaali- ja terveystalouden palvelujärjestelmää. Palvelujen vaikuttavuudesta tarvitaan lisää tutkimusta.

Tämän artikkelin tulokset perustuvat kirjallisuushaun alustavaan analysointiin. Lopulliset tulokset julkistetaan hankkeen loppuraportissa keväällä 2021.

Maarit Dimitrow

FaT
Kliinisen farmasian ryhmä, Helsingin yliopisto

Marja Airaksinen

Professori
Helsingin yliopisto

Katri Hämeen-Anttila

FaT, dosentti
Tutkimus- ja kehittämisspäällikkö, Fimea

KIRJALLISUUTTA

[Sosiaali- ja terveysministeriö. Näkökulmia lääkehoitoon ja lääkkeiden jakeluun liittyvistä muutostarpeista: Virkamiesmuistio. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:5.](#)

[Sosiaali- ja terveysministeriö. Tutkimustieto hyötykäyttöön: Rationaalisen lääkehoidon tutkimusstrategia 2018–2022.](#)

Sosiaali- ja terveysministeriö. Rationaalisen lääkehoidon toimeenpano-ohjelma. Loppuraportti 2018.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Lääkepolitiikka 2020. Kohti tehokasta, turvallista, tarkoituksenmukaista ja taloudellista lääkkeiden käyttöä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011:2.